

Rita Šerpytė
(Vilnius university, Lithuania)

Nihilizmas Lietuvoje arba – kas bendra tarp A. Šliogerio ir

E. Severino? / *Nihilism in Lithuania or What is in Common between A. Šliogeris and E. Severino*

Šio pranešimo išeities pozicija – autorės nuostata, kad nihilizmas yra ne vien tam tikros epochos dvasios „diagnozė“, bet esmingas Vakarų mąstymo įvykis.

Laikantis šios pozicijos, tampa prasminga klausti - kaip Lietuvos filosofijoje yra įprasminama ši vakarietiška mąstymo patirtis? Ar nihilizmas įgauna tam tikrą tematizaciją Lietuvos filosofų darbuose, pagaliau – ar esama Lietuvoje vakarietiškos nihilistinio mąstymo savimonės?

Keliant šiuos klausimus, pirmiausia žvilgsnis nukrypsta į Arvydo Šliogerio filosofiją. A.Šliogerio filosofija neabejotinai yra išskirtinis Lietuvos filosofinės kultūros faktas. Analizuojant Šliogerio filosofiją nihilizmo problemos kontekste, tampa akivaizdu, kad ir „Niekio vardai“, ir „Niekis ir Esmas“ pretenduoja į patį radikaliausią Vakarų metafizikos užginčijimą, bet taip pat ir į postmetafizinio mąstymo užginčijimą.

Tad sykiu iškyla klausimas, ar apskritai korektiška A. Šliogerio mąstymą vertinti ir apie jį kalbėti tradicijos kontekste? Netgi, ar įmanoma tai padaryti? Pranešime pabandyčiau tai iš dalies atlikti, išryškindama svarbiausius momentus, kur, mano manymu, steigiasi didysis Arvydo Šliogerio ginčas su Vakarų metafizika.

Vakarų mąstymas pačią didžiausią paslaptį, slaptinę ar mįslę išvelgė Parmenido kūrinio „Apie prigimtį“ 6 fragmento 1-2 eil.: „Būti yra, o nebūti nėra“ arba „Būties yra, o Niek(i)o nėra“. Visa Vakarų metafizika tam tikra prasme yra šio fragmento komentaras. Vakarų filosofija Būties ir Niekio alternatyvą mąstė ir kaip tariamą (parmenidiškasis Dienos kelias), ir kaip tikrą (Schellingas, Heideggeris – Nakties kelias), bet visada - būties mąstymo perspektyvoje. Net išvelgiant tikrą alternatyvumą, Niekis tebuvo traktuojamas kaip pačios būties duoties būdas, kaip uždanga, slepianti būtį.

Arvydo Šliogerio pozicijos radikalumas paremtas tuo, kad jis užginčija būtį kaip pirminę metafizinę duotį: Niekis, o ne Būties yra pirmoji metafizinė duotis. Tad į savo

paties iškeltą klausimą apie Niekio ir Būties ontotopinę pirmenybę A. Šliogeris atsako Niekio naudai. Šis momentas, mano manymu, yra pats esmingiausias, - į jį savaip sueina visos A. Šliogerio mąstymo gijos (ypač knygoje „Niekis ir Esmas“).

Tačiau kas verčia įvykdyti tokį apvertimą ir kokie jo padariniai?

Knygos „Niekis ir Esmas“ pradžioje iškėlęs sunkų klausimą „Nuo ko pradėti?“ ir atsakęs – pradėti reikia nuo kalbos, A. Šliogeris pastebi, kad net tada, kai pradedame nuo kalbos, mes pradedame nuo daiktų: nuo „štai šito“ regimo daikto ir tokių regimų daiktų ansamblių. Tačiau kasdienis žvilgsnis į daiktus parodo ir savo plėšrumą – savo naikinantį pobūdį. „Kaip galėčiau nusakyti esmingiausią mano (mūsų) kasdienio santykio su daiktais bruožą, jo metafizinę šerdį ar matricą? Tai – negatyvumas arba dar paprasčiau – naikinimas“. „Kasdienybė yra pirmasis, labiausiai nekrentantis į akis, naikinimo limbas. Nihilizmas slepiasi po monotoniško instrumentinio daiktų naikinimo vualiū...“

„Kas lemia, kad kasdienybės bangovaizdyje gali vykti – negali nevykti nesibaigiantis virtualus daiktų naikinimas. Ar esama metafizinės kasdienio nihilizmo galimybės sąlygos<...>?“

„Kasdienis naikinimas neišvengiamas todėl, kad esama kažkokio metafizinio X, kuris ir sudaro „transcendentalinę naikinimo galimybės sąlygą“. Vadinasi, kasdienybė yra naikinimas + X., ir tas X traktuotinas kaip absoliutus, pirminis ir galutinis virtualiojo naikinimo pradmuo“.

Šios citatos liudija, jog tik priėmus prielaidą, kad esama neatšaukiamos naikinimo galimybės sąlygos, tampa įmanoma imtis ir tokio radikalaus Vakarų ontologinės tradicijos užginčijimo.

A. Šliogeris yra paskelbęs, kad „Niekio ir Esmo“ paantraštė galėtų būti „Prieš nihilizmą“. Pranešime bus parodyta, kad nihilizmas Šliogeriui yra metafizinė Vakarų mąstymo diagnozė: nihilistinis yra mąstymas, kuriam Būtis visada buvusi Niekio duoties būdas. Kitaip tariant, Šliogeris Vakarų mąstymo nihilistinę diagnozę skelbia šio mąstymo pamatinio ontologinio principo užginčijimo kaina.

Pagrindinis pranešime keliamas klausimas tad bus – kaip įmanoma ir ar įmanoma skelbti nihilizmą, užginčijant būtį kaip pirminę metafizinę duotį, tai yra – iškėlus save anapus Vakarų mąstymo tradicijos?

Atsakant į šį klausimą, A. Šliogerio filosofija bus gretinama su iškilaus šiuolaikinio italų filosofo E. Severino filosofija. Tokio sugretinimo akstinas – abiem mąstytojams būdingas daiktų, juslinio kosmo hipostazavimas ir tokia hipostaze paremta nihilistinė Vakarų filosofijos diagnozė. Tačiau E. Severino šią diagnozę skelbia išlikdamas ontologinėje Vakarų mąstymo tradicijoje - įsakmiai kviesdamas „sugrįžti prie Parmenido“; tuo tarpu A. Šliogerio filosofijos interpretacija atskleidžia, kad jam radikalaus naikinimo, t. y. nihilistinis judesys būtų ne tik ėjimas Nakties keliu (Schellingas, Heideggeris), bet ir ėjimas parmenidiškuoju „Dienos keliu“.

Tad – kas yra nihilizmas? Kaip į šį klausimą leidžia atsakyti „naujojo Zenono“ - E. Severino mąstymo atgręžimas į /prieš A. Šliogerio filosofiją?